
ШЕБАНОВА В.І.,
кандидат психологічних
наук, доцент, докторант,
факультет психології, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ

АВАТАР ЯК САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ НА ІНТЕРНЕТ-ФОРУМІ У ОСІБ З ПРОБЛЕМАМИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті наведено результати дослідження самопрезентації на інтернет-форумі у осіб з проблемами харчової поведінки. Представлено психологічний аналіз аватарів у користувачів сайтів анорексиків та осіб з зайвою вагою. Визначені загальні та відмінні стратегії самопрезентації у анорексиків та осіб з зайвою вагою. Джерел – 9.

Ключові слова: проблеми харчової поведінки, анорексія, зайва вага, інтернет-комунікація, стратегії самопрезентації.

В статье приведены результаты исследования самопрезентации на интернет-форуме у лиц с расстройствами пищевого поведения. Представлен психологический анализ аватарок у пользователей сайтов анорексиков и лиц с лишним весом. Определены общие и отличительные стратегии самопрезентации у анорексиков и лиц с лишним весом. Источников - 9.

Ключевые слова: проблемы пищевого поведения, анорексия, лишний вес, интернет-коммуникация, стратегии самопрезентации.

The article contains results investigation of self-presentation on an Internet forum in people with problems of eating behavior. Presented, psychological analysis of avatars among women-users who are registered on the forums for people with anorexia and with overweight. Identified common and distinctive of strategy in people with problems of eating behavior. Source - 9.

Key words: eating disorders, weight problems, anorexia, obesity, online communication, strategies of self-presentation.

Постановка проблеми. Різні автори (О.П.Белінська, О.Є.Войскунський, А.Є.Жичкіна, В.Є.Іванов, Л.М.Мун та ін.) розглядають інтернет-мережу з психологічної точки зору, зокрема, як віртуальний простір, що широко використовується для спілкування, як засіб масової інформації та комунікації, що дозволяє розширити коло знайомств та встановити нові контакти. З цієї точки зору, спілкування та створення віртуального Я-образу, віртуальної ідентичності в інтернет-мережі може виступати новою, надзвичайно актуальною проблемою психології (на сьогоднішній час недостатньо розробленою).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явився ряд цікавих досліджень в цьому напрямку, зокрема роботи О. М. Галічкіної, Л.Ф.Компанцевої, М. С. Романової, І.А.Остапенко, А. В. Чистякової, О.А.Соколової-Бауш, І. С. Шевченко та ін., що присвячені самопрезентації особистості в Інтернеті.

Попередній аналіз літературних джерел з проблеми розладів харчової поведінки (ХП) здійснений нами у статті «Розлади харчової поведінки як феномен захисного реагування» виявив, що основою захворювання служить викривлене сприйняття себе (помилкова інтерпретація власної тілесності) [3]. Серед характерних психологічних рис осіб з розладами ХП

поширеними є відчуття ізоляції і власної «ненормальності» з приводу надлишкової ваги (уявної та реальної), суперечливість почуттів та розірваність Я-концепції, активність примітивних механізмів психологічного захисту, соматизація внутрішніх конфліктів, а також порушення соціальної адаптації. Тому вивчення особливостей самопрезентації осіб з розладами харчової поведінки є надзвичайно актуальним як в плані вивчення причин виникнення розладів, так і психотерапевтичної роботи з ними.

Мета статті – на основі психологічного аналізу аватарів¹ визначити особливості самопрезентації анорексиків та осіб з зайвою вагою.

Виклад основного матеріалу і результату дослідження.

У даній статті ми представимо аналіз символічної презентації особистості в інтернет-мережі – її графічного представлення. Аналіз аватарів у жінок, користувачів специфічних за тематикою форумів анорексиків та товстунів, дозволив нам визначити своєрідні особливості, що є характерними для обох вибірок.

Спираючись на сучасні дослідження (М. М. Алексенко, А. І. Затулій, Є. М. Бурнаєвої, І. В. Кузнєцової, О. Б. Михайлової, І. С. Шевченко та ін.) зазначимо, що «аватар» розглядається

¹ Аватар – картинка, яка позиціонує автора у блогах, форумах, чатах та яка характеризує її творця; графічне представлення інтернет-персони, рисунок-маска, графічний нік.

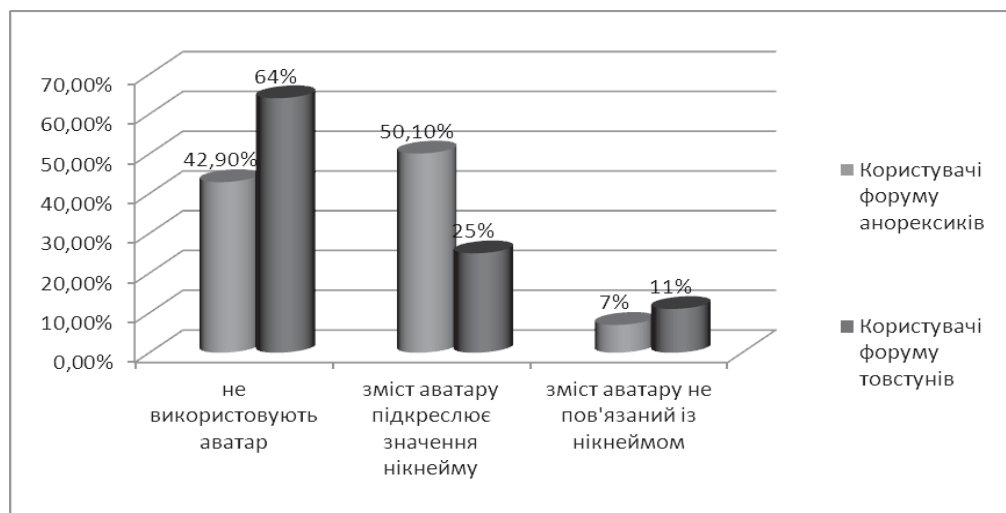

Рис 1. – Розподіл використання аватарів як графічного зображення самопрезентації на форумах анорексиків та форуму товстунів.

як втілення певної ментальної моделі особистості, і відповідно, може аналізуватися з позицій різних психологічних напрямів: як втілення домінуючого архетипу (що потребує аналізу змісту символів з урахуванням загальнокультурного впливу); як вираження конфлікту між імпульсами лібідо та мортідо або між несвідомими бажаннями та соціальними вимогами; як прояв незавершеного гештальту, певної субособистості, невирішених екзистенційних питань тощо [1; 3; 4; 5; 8]. При цьому зрозуміло, що при створенні аватару важливим аспектом виступає психологічне *самовідчуття* людини, яка хоче заявити про себе Іншим у певній мережевій спільноті. Так, зокрема, І.Шевченко, серед причин, що обумовлюють викривлення Я-образу у процесі самопрезентації особистості звертає увагу на *загальне відчуття внутрішнього неблагополуччя* [8]. На думку автора, відчуття внутрішнього благополуччя сприяє тому, що людина вважає можливим повідомити про себе реальну інформацію (тобто ту, яка з точки зору користувача відповідає

дійсності) та не має потреби у принциповому змінненні власного образу. І навпаки, людина, що пригнічена відчуттям внутрішнього неблагополуччя, із задоволенням користується можливістю принципового зміннення власного образу для спілкування в Інтернет мережі.

Аналізуючи аватару у користувачів форуму анорексиків та форуму товстунів², ми насамперед, звернули увагу на той факт, що «аватар» як елемент самопрезентації, використовують далеко не всі користувачі форумів (рис 1). Зокрема, *серед жінок, користувачів форуму товстунів*, аватару як графічне відображення власного «Я» використовують лише 36% вибірки. Можливо це пов'язане з низькою самооцінкою та страхом презентувати себе (навіть інкогніто під маскою аватару). В той же час, *серед користувачів форуму анорексиків* частка осіб із зазначеним ефектом (тобто тих хто викладає аватару) складає 57,1 %, що значно

² Всього було проаналізовано 126 аккаунтів користувачів форуму анорексиків та 111 аккаунтів осіб із зайвою вагою.

перевищує подібну долю у товстунів ($\chi^2_{емп.} = 3.273, p \leq 0,01$).

При цьому у більшості випадків зміст аватарів в обох вибірках виступає доповненням до нікнейму (імені за допомогою якого користувачі представляються в Інтернет мережі з метою самопрезентації).

Окрім зазначеного вище, зауважимо увагу на тому факті, що *серед користувачів форуму анорексиків* (див. табл. 1) власні реальні фотографії у якості аватарів виставили лише 6,95 % осіб (така ж статистика відзначається і щодо нікнеймів, які позначені власним ім'ям). Отримані результати цілком узгоджуються із зазначеною вище ідеєю, що відчуття внутрішнього неблагополуччя може спричиняти бажання принципово змінити власний образ самопрезентації.

В той же час серед *користувачів форуму товстунів* власні фотографії у якості аватарів виставило 22, 5 % вибірки, що є набагато вищим, ніж у попередній вибірці (див. табл. 2). Чи свідчить це про вищий рівень внутрішнього благополуччя у цій вибірці? Для того, щоб дати відповідь на це питання ми провели аналіз текстів, що супроводжують аккаунти цього форуму. Але аналіз текстів, що супроводжують аккаунти цього форуму, ми дійшли висновку, що зазначена тенденція ніяким чином не свідчить про більшу задоволеність власним тілесним образом (у порівнянні з користувачами сайту анорексиків) або про вищий рівень відчуття внутрішнього благополуччя. Більш того, уважний аналіз фотографій, що викладені у якості аватарів, дозволив нам помітити, що жодна з них не засвідчує наявності проблеми зайвої ваги у її власниці. Одна частина фотографій не дозволяє констатувати наявності проблеми зайвої ваги, тому що на них зображено лише обличчя.

При цьому, деякі з них супроводжуються певним коментарем, за яким легко вгадується прихована незадоволеність власним тілесним образом: *«але це лише обличчя!»*. Інша частина фотографій (на яких їх власниці зображені у повний зріст, що дозволяє оцінити об'єми фігури) виступає у якості документального підтвердження відсутності «проблеми зайвої ваги», але у минулому періоді життя. Зазвичай такі аватари супроводжуються коментарем: *«такою я була до...»* (родів, аварії, операції, розлучення тощо).

Отже, розташування реальних фотографій в якості аватарів у вибірці користувачів форуму товстунів, на наш погляд, також засвідчує наявність стану психологічного неблагополуччя, що супроводжується різноманітними негативними почуттями (жалощами з приводу того, що є у «теперішньому» та смутком з приводу того, що вже минуло). Фундаментом цього благополуччя ми вважаємо виражений конфлікт між відчуттям незадоволеності щодо «теперішнього» тілесного образу та відчуттям втрати позитивного тілесного образу минулого періоду життя (коли проблеми зайвої ваги не існувало).

В той же час, ми припускаємо, що тенденція до розміщування власних фото, яка відзначена на форумі товстунів, може бути пов'язана з визнанням «наявності проблеми» та щирим бажанням знайти допомогу серед людей з подібними проблемами. На нашу думку, саме така позиція дозволяє зрозуміти, що за для вирішення проблеми, перш за все, необхідно покінчити з відстороненням від проблеми, а отже покласти край намаганням виражати себе через прикрашений, але нереальний образ.

Подальший аналіз аватарів був пов'язаний з визначенням різноманіт-

Таблиця 1.
Психологічний зміст аватарів на форумі анорексиків (N = 72)

Характер категорії: описання та приклади образів аватарів	Розповсюдженість %, (абс. к-ть)
<p>Емоційно-негативні зображення (тривожний образ). Категорія об'єднує зображення стривожених, спотворених людей, а також символічне зображення проблемної харчової поведінки</p>	<p>18 % (13)</p>
<p>Підкреслена прихованість обличчя</p>	<p>8,33 % (6)</p>
<p>Привабливий сексуальний образ. Включає в себе зображення красивих, звабливих жінок з відкритим поглядом (можливо, частково оголених)..</p>	<p>6,95 % (5)</p>
<p>Підкатегорія: Відомі та знамениті актриси та моделі як образи успішності</p>	<p>9,72 % (7)</p>
<p>Загадковий містичний образ. Сукупна категорія, що включає персонажі, які поєднуються загальним враженням романтичності, загадковості, мрійливості, таємничості</p>	<p>6,95 % (5)</p>

	
<i>Продовж. табл. 1</i>	
Герої аніме-серіалів та ляльки	9,72 % (7)
	
Образи, що пов'язані з харчовою тематикою – картинки, що асоціюються з процесом харчування або зображення харчових продуктів	8,33 % (6)
	
Реалістичний образ – справжні фотографії користувачів	6,95 % (5)
	
Кішечки	8,33 % (6)
	
Емоційно позитивні образи – яскраві кольорові зображення, персонажі, що веселяться та посміхаються	5,56 % (4)
	
Символічні характерні образи	11,11 % (8)
	

них категорій в образах самопрезентації у користувачів обох специфічних форумів (анорексиків та товстунів). При цьому ми намагалися уникнути типологізації, що зазвичай пропонується в Інтернеті – за фактом того, що зображено на картинці (люди, обличчя, тварини, квіти, техніка, предмети, герої мультфільмів, фантастичний світ тощо). Натомість ми спробували ідентифікувати психологічний зміст аватарів у користувачів різних за специфікою форумів. Інакше кажучи, ми намагалися зрозуміти характерологічні особливості «аватарів» як засобу самопред'явлення себе для Інших. Зауважимо, що результати аналізу аватарів, в цілому, співпадають з результатами аналізу нікнеймів.

Найпоширенішу категорію аватарів *серед користувачів форуму анорексиків* складають *емоційно-негативні зображення* (див. табл. 1), які демонструють тривогу, занепокоєння, внутрішнє неблагополуччя (18 %). Картинки, що входять до складу цієї категорії включають зображення *знівченого тіла* (образи стривожених, занепокоєних, спотворених людей) та *символічні зображення проблемної харчової поведінки* (паща корови, великий та зашитий рот, нецензурний напис на дзеркалі). На нашу думку, подібні образи самопрезентації можуть свідчити про психологічне неблагополуччя особистості, песимістичну оцінку власного існування та певні проблеми у самосприйнятті. Означена позиція узгоджується з висновками Е. Гоффмана, який вважає, що людина, яка демонстративно виставляє напоказ свій негативний емоційний стан та навмисно спотворює власний тілесний образ, робить це спеціально, зокрема, з метою викликати у Інших саме бурхливу негативну реакцію. Це дозволяє цій людині, по-перше, привернути увагу

до себе, а по-друге – дає можливість виразити свій протест (незадоволення, неблагополуччя) на дискомфортну зовнішню ситуацію [9].

Частка аватарок у користувачів форуму анорексиків має зображення, що підкреслюють намагання персонажу *приховати обличчя* (8, 33 %). З одного боку, це може бути натяком на загадковість, таємничість, непізнану глибину внутрішнього світу і, у певному сенсі, запрошенням до його пізнання. З іншого боку – це може бути намаганням захистити себе від прискіпливої уваги Інших (інакше кажучи, намаганням підкреслити границі власного внутрішнього світу). На нашу думку, так або інакше, це свідчить про намагання особистості встановити додатковий бар'єр та підвищити захист власної особистості.

Близькою за змістом до попередньої категорії є категорія *загадкових та містичних образів* (6, 95 %). До їх складу ми включили картинки, які об'єднуються загальним враженням романтичності, загадковості, мрійливості, таємничості. Звертає на себе увагу той факт, що аватари даної категорії включають зображення героїнь, які мають крила або світло у душі. Вважаємо, що вибір подібних аватарів *обумовлений ідеалізацією легкості, летючості, безтілесності*.

Значну частку аватарів (майже 16,6 %) складає категорія, що включає *образи привабливого сексуального жіночого тіла* (6, 95 %) та *фотографії відомих кіноактрис і моделей*, які вважаються секс-символами та є втіленням успішності, заможності та популярності у світі шоу-бізнесу (9,72 %). На нашу думку це пояснюється функціонуванням механізму ідентифікації та свідчить про основні цінності і орієнтири користувачів даної групи на досягнення успіху, досконалості, популярності.

Окрему категорію зображень (9,72

%) складають герої аніме-серіалів та ляльки (мініатюрні істоти, войовничі або такі, що потребують захисту). Можна припустити, що ідеалізація лялькових розмірів тіла та пропорцій зумовлює не тільки негативне ставлення до власного тіла, але й його викривлене сприйняття (навіть до повного відторгнення у жінок, що страждають на анорексію). На нашу думку, самопрезентація у вигляді лялькових персонажів або аніме-персонажів (героїв мультфільмів), з одного боку, може свідчити про *небажання дорослішати* (що означає необхідність брати відповідальність за своє життя), а з іншого – про *бажання зануритися у фантастичний світ, що дозволяє втекти від реальності та зберегти дитячість, беззахисність, хрупкість* – якості, які зазвичай, у близького оточення викликають бажання підтримати, допомогти, захистити. Означена нами позиція узгоджується з висновками дослідження [1], у якому автор висловлює думку, що надмірне захоплення аніме-персонажами зумовлює викривлення самоприйняття та інші тривожні симптоми (зокрема, виникнення залежної поведінки). Близька позиція також зазначається у дослідженнях [3; 4; 5; 6], у яких автори висловлюють думку, що *за підкресленим бажанням зберегти дитячий або ляльковий зовнішній образ* приховується несвідоме відторгнення зрілої сексуальності.

Враховуючи специфічну тематику спілкування в Інтернеті та фіксацію користувачів на відчутті незадоволеності власним тілесним образом і бажанні схуднути, ми припускали наявність аватарів пов'язаних з харчовою тематикою, але частка подібних аватарів виявилася значно меншою, ніж ми очікували (лише 8, 33 %). При цьому *аватари, що пов'язані з харчовою тематикою, включають картинку, як*

символічного зображення мінімізації харчування (овочі, листя салату, сигарета замість їжі), так і, навпаки, символічного зображення наслідків переїдання.

Інші категорії аватарів, що були виокремлені нами у користувачів форуму анорексиків («Кішечки» - 8,33 %, «Емоційно позитивні образи» - 5,56%, «Символічні характерні образи» - 11, 11 %), у певному сенсі підтверджують загальні тенденції цієї групи – нарочите прагнення до незвичайності, яскравості, екстравагантності, вишуканості, граціозності; ідеалізацію тендітності, легкості, беззахисності; занепокоєність проблемою (образи палаючого вогню, дзеркала, сухого дерева на тлі зміни сезонів року, дівчини, що крутить хула хуп тощо).

Завершуючи аналіз аватарів за вибіркою користувачів форуму анорексиків, відмітимо, що визначені особливості аватарів, як акту самопрезентації у користувачів форуму анорексиків, можуть бути корисними як у ході психодіагностичної роботи, так і під час психотерапевтичної корекції. Це можливо тому, що аватари, хоча й непрямо, але дозволяють виявити характерні психологічні риси анорексиків – відчуття тілесної незадоволеності, «розірваності» Я-концепції, активність примітивних механізмів психологічного захисту, порушення соціальної адаптованості.

Зауважимо, що користувачі форуму анорексиків, незважаючи на виражене відчуття незадоволеності собою (вагою, фігурою, тілесними об'ємами, харчовими звичками) впевнені, що не мають ніяких проблем з харчовою поведінкою, а отже не потребують психологічної допомоги. Саме тому означеній категорії людей дуже важко допомогти. Більш того, будь-яка пряма пропозиція щодо необхідності

Таблиця 2.
Психологічний зміст аватарів у користувачів форуму товстунів (N = 40)

Характер категорії: описання та приклади образів аватарів	Розповсюдженість %, (абс.к-ть)
Власні фотографії користувачів	22, 5 % (9)
 та ін.	
Образи, що пов'язані з їжею (персонажі, що поглинають їжу, наслідки переїдання та харчові продукти)	20 % (8)
	
Символічні характерні образи	15 % (6)
	
Кішечки	12,5 % (5)
	
Привабливий сексуальний образ. Включає в себе зображення красивих жінок зі струнким тілом.	12,5 % (5)
	

Описання та приклади типу	Розповсюдженість
Емоційно позитивний образ – яскраві кольорові зображення, персонажі, що веселяться та посміхаються	7,5 % (3)
	
Загадковий романтичний образ. Сукупна категорія, що включає персонажі, поєднані загальним враженням загадковості, мрійливості, таємничості	5 % (2)
	
Дитячий образ	5 % (2)
	

лікування та проведення психотерапевтичної корекції зустрічає відчайдушний опір, а наявність викривленої харчової поведінки заперечується. Ми пов'язуємо це з тим, що на певному етапі розвитку анорексії як захворювання, людина втрачає критичність щодо свого стану, а отже стає не здатною до прийняття факту захворювання та адекватного оцінювання перекручених стереотипних проявів власної харчової поведінки за типом анорексії. Наслідком такого позиціонування є нездатність клієнта до формулювання адекватного запиту (що є вагомим умовою успішності психокорекційного процесу). Але психолог, на початковому етапі психокорекційної роботи, може запропонувати клієнту розпочати процес пізнання власних психологічних особливостей з аналізу нікнейму та аватарки. В подальшому

це допоможе клієнту сформулювати адекватний запит і щодо власної харчової поведінки, зокрема, визначити мету, послідовні кроки на шляху її досягнення, відшукати нові особистісні ресурси, які є необхідними для реалізації мети.

Розглянемо особливості графічної самопрезентації *на форумі товстунів* (людей із зайвою вагою). У таблиці 2 зазначені основні категорії зображень, які ми виокремили у цій виборці. Вище, ми вже зазначали, що найпоширенішу категорію аватарів у даній виборці складають *власні фотографії* (22, 5 % вибірки).

Достатньо вагомою категорією аватарів даної групи складають картинки, що пов'язані з їжею (20 %), вони зображують харчові продукти та персонажів-товстунів, які поглинають їжу у значній кількості. Відзначимо, що з

усіх аватарів, які мають зображення фігурантів, є лише одна, що зображує людину, інші – є представниками тваринного світу або казкових героїв (пацюк, хом'як, ведмідь, колобок тощо). На наш погляд, подібна самопрезентація допомагає респондентам *дистанціюватися від власної проблеми переїдання* та є відображенням функціонування таких механізмів психологічного захисту як дисоціація та заперечення.

На наш погляд, подібна самопрезентація засвідчує функціонування механізмів психологічного захисту, зокрема, дисоціацію та заперечення, що допомагає респондентам *дистанціюватися від власної проблеми переїдання*. Гадаємо, що при цьому може відбуватися неусвідомлюваний внутрішній діалог: «коли я наїдаюся, то це вже не Я, а той – Інший, який мені не підвладний». Зрозуміло, що таке припущення стосовно користувачів сайту товстунів потребує подальшого уточнення (на значно більшій кількості аватарів).

Групу *символічних характерних образів самопрезентації*, що складає 15%, ми вважаємо близькою за змістом до попередньої категорії. Ця група аватарів включає різноманітні образи. Серед них є зображення мультяшних товстунів (бджілка, хом'як, ведмідь Вінні-Пух), які відомі як добродушні, славні персонажі, але які завжди хочуть їсти. При цьому, зауважимо, що образ Вінні-Пуха має вигляд арештанта та асоціюється у якості «в'язня власної проблеми». Цікавим є також образ повітряної кульки всередині якої знаходиться крихітна дівчинка на квітці. Ми розуміємо, що варіантів інтерпретації цього образу може бути безліч, але наведемо один із можливих: пухке тіло (в образі повітряного пузиря) обмежує свободу красивої душі (в образі дівчинки-ельфа), яка може лише мріяти про вільний політ у безмежному

просторі. Не менш цікавими є також символічні зображення шляхів вирішення проблеми зайвої ваги (зокрема, «рот на замок»; «чаклунство, за допомогою якого можна перейти на здорове харчування»).

В окрему категорію ми виділили *аватарки із зображенням кішок* (12,5%). При цьому, зауважимо, що аватарки з образами кішок у користувачів сайту товстунів, на наш погляд, також *метафорично зображують проблему зайвої ваги та пасивного образу життя*. Навпаки, «кішки» користувачів сайту *анорексиків* (8, 33%) наче продовжують тему «романтичності». Вони незвичайні – гламурні, загадкові, граціозні, витончені, прикрашені аксесуарами. Навіть «котяча лапа з кігтикками», що на перший погляд нібито не вписується в загальний романтичний стиль, але цілком відповідає темі «таємничості» – образ власника лапи залишається невідомим (водночас, образ цілком прямо «повідомляє», що у випадку необхідності зможе за себе постояти).

Особливу категорію у користувачів форуму товстунів склали аватарки у вигляді *дитячих образів*, зокрема, маленькі дівчатка (5%). Відмітимо, що у користувачів форуму *анорексиків* подібні зображення не зустрічалися (незважаючи на достатньо велику кількість аватарів). Подібна презентація свого Я, на наш погляд, з одного боку свідчить про відчуття себе дитиною (беззахисною, вразливою, нездатною відмовити собі у задоволеннях, навіть, якщо вони є шкідливими для власного здоров'я). З іншого боку – про інфантильність (нездатність самостійно вирішувати власні проблеми та брати відповідальність за події власного життя на себе).

Частка аватарів (12,5 %) користувачів форуму товстунів включає зображення *привабливих жінок зі струнким*

Таблиця 3.

Статистичні відмінності у виборі аватарів користувачів різних специфічних форумів (анорексиків та товстунів)

Категорія самопрезентації	% у вибірці анорексиків	% у вибірці з надмірною вагою	Статистична значущість різниці
Привабливий сексуальний образ	6,95 %	12,5 %	-
Відомі та знамениті як образи успішності	9,72 %	-	$p \leq 0,001$
Емоційно-негативний, тривожний образ	18 %	-	$p \leq 0,001$
Загадковий, містичний/романтичний образ	9,72 %	5 %	-
Підкреслена прихованість обличчя	8,33 %	-	$p \leq 0,001$
Зображення лялькових та аніме-персонажів	9,73 %	-	$p \leq 0,001$
Образи, що пов'язані з харчовою тематикою	8,34 %	20	$p \leq 0,05$
Реальні (власні) фотографії користувачів	6,95 %	22,5 %	$p \leq 0,001$
Емоційно позитивні образи	5,56 %	7,5 %	-
Символічні характерні образи	11,11 %	15 %	-
Кішечки	8,33 %	12,5 %	-
Дитячий образ	-	5 %	$p \leq 0,001$

тілом. Появу такої категорії вважаємо цілком зрозумілою, тому що подібні зображення виступають ідеалом тілесного образу.

З метою визначення статистичних відмінностей між визначеними категоріями аватарів у двох вибірках (користувачів форуму анорексиків та форуму товстяків) ми провели порівняльний аналіз за допомогою критерію Фішера. Результаті представлено

у табл. 3.

Результати порівняльного аналізу дозволяють стверджувати, що аватари, як засіб самопрезентації користувачів різних специфічних форумів, зокрема анорексиків та товстунів, мають специфічні відмінності. На нашу думку, ці відмінності обумовлені як індивідуальними психологічними особливостями, так і фіксованістю на специфічній проблемі, що об'єднує людей

в Інтернет-спільноті. Зупинимо увагу на основних моментах порівняльного статистичного аналізу:

- користувачі форуму товстунів супроводжують свої аккаунти графічною самопрезентацією значущо рідше ($p \leq 0,01$). Це може бути обумовлено різноманітними причинами, які умовно можна поділити на дві групи: ті, що пов'язані з перекрученими патернами харчової поведінки, та ті що не пов'язані з нею. До першої групи можна віднести страх самопред'явлення себе навіть анонімно під маскою аватаром, до другої – відсутність відповідних знань та навичок, брак необхідного часу на пошук та створення саме «власного» аватару тощо.
- користувачі форуму анорексиків використовують власні фотографії у якості аватару значно рідше ($p \leq 0,001$). Більшість аватарів даної групи мають яскравий, загадковий, вишуканий, витончений, гламурний, тендітний, сексуальний образ. Це може бути зумовлено вираженою тенденцією до змінення свого тілесного образу внаслідок його стійкого відторгнення / неприйняття, що у повсякденній життєдіяльності проявляється у надмірному прагненні до досконалості, унікальності, незвичності (тобто у постійному марафоні за недосяжним ідеалом).
- у користувачів форуму анорексиків відмічаються категорії аватарів, що не були виявлені на форумі товстунів, зокрема, «емоційно-негативний образ», образ в якому підкреслюється намагання приховати обличчя, «відомі та знамениті як образи успішності». В той же час, у користувачів форуму товстунів значущо частіше зустрічаються аватари з образами, що пов'язані з харчовою тематикою ($p \leq 0,05$). Зазначені відмінності між двома групами, на нашу думку, обумовлені психологічними особливостями, що є характерними для кожної специфічної групи, а саме:
- користувачі форуму анорексиків прагнуть стати успішними та знаменитими, що на їх думку потребує досконалого тілесного образу (власно саме за ради цього вони і спілкуються в Інтернет мережі, відшукуючи нові дієти, поради, рекомендації тощо). Звідси їх орієнтованість на образи привабливих та знаменитих жінок. Але надмірна захопленість процесом схуднення поступово перетворюється на хворобу, яку вони активно заперечують незважаючи на різноманітні проблеми у фізичному та психологічному здоров'ї, що безумовно впливає на емоційний фон, спричиняючи підвищення тривоги, занепокоєння, роздратованості, підсилення різноманітних страхів тощо (що пояснює появу категорій «підкреслена прихованість обличчя» та «емоційно-негативний образ»).
- користувачі форуму товстунів внаслідок превалюючої стратегії «заїдання негативних емоцій», що призводить до переїдання значущо рідше відчувають негативний емоційний стан, вони усвідомлюють власні проблеми (тому і не відчувають потреби приховувати щось, зокрема обличчя).

Висновки. Психологічний аналіз застосування аватарів можна проводити спираючись на загальні принципи інтерпретації проєктивних психологічних методів. В той же час, скласти психологічний портрет людини та визначити психологічний типаж можна тільки у тому випадку, якщо вона під час вибору символів (нікнеймів та аватарів) дійсно спиралася на свої внутрішні особливості, які позиціонують її особистість. У сучасній психотерапевтичній практиці популярним

методом діагностичного та психокорекційного процесу є метафоричні асоціативні карти (МАК). Ми вважаємо, що зображення аватарок (аналогічно з МАК) можна застосовувати під час психодіагностичної роботи та психокорекційної роботи з даним контингентом осіб, які знаходяться у критичній життєвій ситуації, зокрема, ситуації надмірної ваги (реальної або уявної) на тлі хронічної незадоволеності власною вагою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексенко Н. Н. Психоаналитические аспекты поведения человека в киберпространстве [Электронный ресурс] / Н. Н. Алексенко. – Режим доступа: <http://inetpsy.ru/2011/02/aleksenko-n-n-psychoanaliticheskie-aspekty-povedeniya-cheloveka-v-kiberprostranstvo>.
2. Аниме [Электронный ресурс] / Материал из Википедии – свободной энциклопедии. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki>
3. Затулий А.И. Гендерные идеалы: особенности самопрезентации пользователей интернета / А. И. Затулий, Е. М. Бурнаева // Вестник ТОГУ. – 2012. – № 1 (24). – С. 297-304.
4. Кузнецова I. В. Аватаротерапія – сучасна техніка розвитку ментальної моделі світу засобами інтернет-середовища / I. В. Кузнецова // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 8. – С. 38-43.
5. Михайлова Е. В. Стратегии и техники самопрезентации [Электронный ресурс] / Е. В. Михайлова // Элитариум. Центр дистанционного образования. – Режим доступа: <http://www.elitarium.ru/2012/06/29/>
6. Шабин И. И. Психологические особенности и феномены коммуникации в Интернете / И. И. Шабин // Московский психотерапевтический журнал. – 2005. – № 1. – С. 158-182.
7. Шебанова В.І. Розлади харчової поведінки як феномен захисного реагування / В. І. Шебанова, С. Г. Шебанова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / Ун-т менедж. освіти НАПН України / редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.]. – К., 2012. – Вип. 6(19) / голов. ред. В. В. Олійник. – К. : Дорадо-Друк, 2012. – С. 422-431.
8. Шевченко И. С. Вариативность самопрезентации личности в Интернет-общении : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / И. С. Шевченко. – Казань, 2003. – 170 с.
9. Goffman E. Asylums: Essays n the Social Situation on Mental Patients and other Inmates / Erving Goffman. – N.Y.: Anchor Books, 1961. – 386 p.